

Informatieblad 17: Omgevingsbeheer om insecten te stimuleren

Dit Informatieblad van het Kennisplatform Processierups is opgesteld door een brede groep deskundigen. Het bevat informatie over een instrument tegen de overlast door de Eikenprocessierups. Voor achtergronden, uitleg en andere Informatiebladen, kijk op [website](#) van het Kennisplatform Processierups.

Instrument	Aantrekkelijke leefomgeving creëren voor vijandelijke insecten
Korte omschrijving	Het herstellen of optimaal inrichten van de leefomgeving om natuurlijke vijanden (parasieten, predatoren) te stimuleren
Soort	EPR-habitat beïnvloeding
Werking	Ecologisch
Beschrijving van werkingsmechanisme	De natuurlijke omgeving bij de hotspots van te verwachten overlast door de EPR is vaak aangetast of negatief beïnvloed (bijvoorbeeld door regelmatig maaien), zodat de populaties van natuurlijke vijanden van de eikenprocessierups zich niet optimaal kunnen ontwikkelen. Dit instrument richt zich op het ecologische beheer van de directe leefomgeving van de eikenprocessierups, zoals voor insecten die natuurlijke vijanden van de EPR zijn. Bekende insectengroepen zijn parasitaire (specialistische) sluipvliegen en sluipwespen en de prederende (generalistische) gaasvliegervlinders, lieveheersbeestjes, en kevers zoals de kleine poppenrover (<i>Calosoma inquisitor</i>) en de rupsenaaskever (<i>Dendroxena quadrimaculata</i>). Voor een completer overzicht van vijandelijke insecten zie Informatieblad 16 en Spijker et al. (2019).
Bronnen en referenties	• De Boer J, Harvey JA (2020) Range-Expansion in Processionary Moths and Biological Control, <i>Insects</i> 2020, 11, 267; doi:10.3390/insects11050267 • Spijker JH, et al. (2019) Leidraad beheersing eikenprocessierups: Update 2019. Ministerie van LNV, Kenniscentrum Eikenprocessierups, 64 pp. • Nature Today 23 september 2020. Natuurlijke bestrijding eikenprocessierupsen voor derde jaar succesvol in Westerveld, https://www.naturetoday.com/intl/nl/nature-reports/message/?msg=26707
Standaardvoorschrift	Nog niet aanwezig. De omgeving (bodemtype, type landschap, vegetatie) zijn belangrijke parameters.
Verhouding met Leidraad	In de Leidraad (Spijker et al. 2019: p.30-31) worden onder andere de volgende maatregelen genoemd om natuurlijke vijanden te stimuleren: - Zorgen voor een gevarieerde onderbegroeiing met kruiden en struiken; - Zorgen voor bloem- en natuurlijke bermen die insectenvriendelijk worden beheerd.
Effectiviteit	Via dit instrument wordt gezocht naar een betere balans met grotere populaties natuurlijke vijanden en de daarmee samenhangende, maar kleinere populatie eikenprocessierupsen. Er is een scala aan beheersmaatregelen die de habitat voor insecten in zijn algemeenheid, en de parasitaire en prederende insecten in het bijzonder, positief (kunnen) beïnvloeden, zoals: • Aanpassen van het maaibeleid. Minder en gericht maaien, en vooral niet op het moment dat de natuurlijke vijanden essentiële bloeiende planten nodig hebben. Niet alleen floristisch beheren (gericht op bloemen, afvoer nutriënten en zaadzetting), maar ook op insecten (gefaseerd, zo mogelijk gedifferentieerd maaien, sinusmaaien en stroken in de winter laten staan). • Overhoeken benutten met blijvende planten (zoals bramen), zodat er voldoende schuilgelegenheid ontstaat voor nuttige insecten. Vooral fluitenkruid doet het erg

	goed samen met sluipwespen en sluipvliegen. Fluitenkruid is niet zo'n geliefde plant, maar kan wel in overhoeken worden toegepast. Inzaaien van geschikte bloemen en planten, als laatste mogelijkheid. Wanneer ook aangrenzende particuliere terreinbezitters, zoals agrariërs en tuineigenaren, meehelpen om de natuurlijke habitat na te streven, zijn de positieve effecten nog veel groter. Het project Natuurlijke bestrijding in Westerveld heeft voor het derde jaar in een beperkte steekproef met een berm, ongeveer 80% reductie van nesten laten zien ten opzichte van de controlelocaties (Nature Today 23 september 2020). Sommige bestrijdings- of beheersmethoden van de eikenprocessierups (zoals inzetten bacteriepreparaat, verwijderen van nesten, etc.) hebben een negatief effect op de overleving van de natuurlijke vijanden en dus ook op de potentie van het natuurlijke systeem om een plaag van EPR te onderdrukken.
Schadelijkheid en neveneffecten ecosysteem	Met het gericht stimuleren van parasitaire insecten van de EPR is er geen schade aan het ecosysteem te verwachten. Er zijn vooral positieve effecten voor de biodiversiteit. Bij het stimuleren van prederende insecten is er een (kleine) kans op schade aan andere soorten dan de EPR, omdat niet alleen de EPR op het menu staat. Met dit instrument is het netto effect op het ecosysteem waarschijnlijk vooral positief, omdat het complete beheer een betere ecologische en natuurlijke balans tot resultaat heeft.
Veiligheid en gezondheid	Dit instrument is onschadelijk voor de gezondheid van uitvoerder en omstanders. De gangbare voorzorgen die voor groenbeheer gebruikelijk zijn, kunnen ook hiervoor ingezet worden. Ongemaaide bermen die een verkeersveiligheidsrisico voor weggebruikers opleveren dienen voorkomen te worden.
Wettelijke context en beleidskaders	Geen wettelijke bezwaren verwacht. Het groenbeheer in het stedelijke gebied dient wel met bewoners te worden gecommuniceerd, om draagvlak te behouden of te verstevigen. In buitengebieden moet ook met agrariërs worden gecommuniceerd: soms zijn er zorgen over onkruidzaden en besmetting met virussen (bijv. wilde peen in gebieden met vollegrondsteelt).
Afval en verwerking	Geen afval
Ervaring en opleiding	De werkzaamheden dienen met ecologisch getrainde mensen te worden uitgevoerd, die de belangrijke waardplanten van de natuurlijke vijanden van de EPR kunnen herkennen en ze bij het maaien kunnen sparen. Ook toezichthouders en weginspecteurs dienen ecologisch getraind te zijn. Dit dient bij uitvoering in opdracht voor de wegbeheerder goed in de bestekken te zijn vastgelegd. Om vegetatiebeheer goed te sturen, wordt afstemming met een ecooloog / vegetatiekundige aangeraden. Gericht ecologisch bermbeheer wordt ook aangeboden bij bepaalde keurmerken.
Beschikbaarheid en praktische uitvoerbaarheid	Ecologisch beheer als instrument tegen EPR is nog in de experimentele fase. Er wordt momenteel op enkele plaatsen in Nederland geëxperimenteerd.
Investering	Onbekend
Opmerkingen	Veelbelovend instrument dat goed past in actief ecologisch beheer van de overlast van de EPR en het nastreven van regionale biodiversiteitsdoelstellingen. Monitoring en vastleggen van natuurlijke vijanden in relatie tot plaagontwikkeling van EPR dient opgezet te worden om per leefomgeving de noodzakelijke maatregelen en inrichtingsvoorstellen te definiëren.

Samenvattende karakterisering instrument	Experimenteel instrument met potentie voor een betere balans in het ecologische beheer van de omgeving waar de eikenprocessierups voorkomt en gericht op het verkleinen van de populatie eikenprocessierups.

Toelichting Informatiebladen

Instrument	Werknaam
Omschrijving	Korte omschrijving in steekwoorden
Id (versie-datum)	# (#-#-#)
Soort	Soort instrument: preventief (voorkomt de ontwikkeling van brandharen), curatief (is gericht op het verwijderen van brandharen) of EPR-habitat beïnvloeding (via aangepast beheer wordt de leefomgeving verbeterd zodat natuurlijke vijanden gedijen of minder geschikt is voor EPR).
Werking	Werking instrument: ecologisch, biologisch, chemisch, fysiek, fysisch
Beschrijving van werkingsmechanisme	Beschrijving van de toepassing, het mechanisme en eventueel de samenstelling van gebruikte middelen. Eventueel verwijzing naar meer info tussen haakjes [Bijlage #].
Bronnen en referenties	Waar is het instrument/ de resultaten beschreven (bijv. Leidraad, Vlinderstichting, etc.)?
Standaardvoorschrift	Is een standaard werkvoorschrift beschikbaar en waar is dat te vinden?
Verhouding met Leidraad	Is dit instrument in de Leidraad beschreven; zo ja wat zijn de verschillen?
Effectiviteit	Is het instrument effectief (ook gelet op inzet bestrijders en materieel)?
	Is het nodig te combineren met andere instrumenten om beheersing en bestrijding effectief te laten zijn. Welke?
	Beïnvloedt het instrument de plaagdruk in de toekomst (de lange termijn werking)?
	Wordt het nog niet/weinig/veel toegepast en wat zijn ervaringen (elders in Europa)?
	Is wetenschappelijk/getoetste informatie beschikbaar over effectiviteit; geef bron?
Schadelijkheid en neveneffecten ecosysteem	Werkt het instrument selectief voor EPR (welke schade aan andere organismen)?
	Is het schadelijk voor de boom en de vegetatie rond de boom?
	Is het schadelijk voor de bodemkwaliteit of waterkwaliteit?
	Laat het (biologisch afbreekbaar) restmateriaal achter?
Veiligheid en gezondheid	Welke risico's voor de veiligheid van de bestrijder, incl. ARBO omstandigheden?
	Welke risico's voor de directe omstanders en omgeving?
	Welke Pbm's zijn benodigd of vereist?
Wettelijke context en beleidskaders	Mag het instrument wettelijk gezien gebruikt worden (bijv. in het kader van toelating van een middel, Wet natuurbescherming)?
	Wat zijn voorwaarden voor toepassing, is ontheffing nodig?
Afval en verwerking	Welk afval ontstaat er en hoe dient dit verwerkt te worden?
Ervaring en opleiding	Wat is benodigde opleidingsniveau en ervaringsniveau?
	Is instrument door particulieren/burgers toe te passen (onder welke voorwaarden)?
Beschikbaarheid en praktische uitvoerbaarheid	Is het instrument inzetbaar seizoen 2020 of volgend jaar?
	Hoeveel gebruikers in NL (aantal bedrijven/medewerkers in de buitendienst)?
	Welke beperkingen/mogelijkheden zijn er voor praktische uitvoerbaarheid?
	Wat zijn alternatieve instrumenten?
Investering (schattingen)	Kosten per boom (alles meegerekend; schatting)

	Tijd per boom
	Kosten materieel (bijv. hoogwerker), Kosten materiaal (bijv. middelen, PBM's)

Informatiebladen: overzicht per oktober 2020

De onderstaande tabel geeft een overzicht van de 22 informatiebladen, met hun datum van actualiseren.

Nr	Naam	Soort instrument	Werking	Versie
1	Nematoden	preventief	biologisch	7 juni 2020
2	Bacteriepreparaat (Bt)	preventief	biologisch/ chemisch	7 juni 2020
3	Wegzuigen en afvoeren of verassen	curatief	mechanisch/fysiek	7 juni 2020
4	Gaasvlieglarven uitzetten	preventief/ habitat EPR	biologisch/ecologisch	7 juni 2020
5	Lieveheersbeestjes uitzetten	preventief/ habitat EPR	biologisch/ecologisch	7 juni 2020
6	Vegetatie	habitat EPR	ecologisch	7 juni 2020
7	Vogel- en vleermuiskasten	habitat EPR	ecologisch	7 juni 2020
8	Folie om stam	preventief	fysiek/mechanisch	7 juni 2020
9	Feromoonvallen	preventief	biologisch/chemisch	7 juni 2020
10	Eitjes desinfecteren	preventief	chemisch	7 juni 2020
11	Stoom	curatief	fysisch	7 juni 2020
12	Heet water	curatief	fysisch	7 juni 2020
13	Spoorferomoon	preventief/ habitat EPR	biologisch/chemisch	7 juni 2020
14	Isoleren, fixeren, verwijderen nesten*	curatief	mechanisch/fysiek	7 juni 2020
15	Systemen om rupsen te vangen of stoppen	curatief	fysiek	1 oktober 2020
16	Uitzetten van parasitaire organismen	preventief/curatief	biologisch	1 oktober 2020
17	Omgevingsbeheer om insecten te stimuleren	habitat EPR	biologisch	1 oktober 2020
18	Beheer gericht op variatie in bomenbestand	habitat EPR	ecologisch	1 oktober 2020
19	Oude nesten benutten om natuurlijke vijanden te kweken	habitat EPR / Preventief/curatief	biologisch	1 oktober 2020
20	Staminjectie	preventief	biologisch/chemisch	1 oktober 2020
21	Branden	curatief	fysiek	1 oktober 2020
22	Lijmbanden om de boom	preventief/ Curatief	fysiek/mechanisch	1 oktober 2020
	Bestrijding grondnesten			i.o.

*Dit is een verzamelblad voor een set instrumenten. Deze wordt later verder gedetailleerd uitgewerkt in kleinere en meer specifieke sets.

Colofon

Versie 1.0 van deze Informatiebladen werd opgesteld door de Werkgroep EPR beheersing en bestrijding van het Kennisplatform Processierups onder de regie van KAD en RIVM, in opdracht van het ministerie van LNV. Onderstaande tabel bevat de inhoudelijk betrokken personen bij het opstellen van de Informatiebladen.

Naam	Organisatie	Naam	Organisatie
Cris de Klein	KAD	Peter de Mink	CUMELA
Tim Asbreuk	VBNE	Henry Kuppen	Kenniscentrum EPR
Han Wolterinck	VHG	Jules Sondeijker	VNG
Claudia Jilesen	NVWA	Bart Biemans	KAD
Silvia Hellingman	Kenniscentrum EPR	Martijn Bullée	CUMELA
Theo Zeegers	EIS Naturalis	Mark Brunsveld	VBNE
Henk Jans	Kenniscentrum EPR	Johannes Regelink	VBNE
Jurriën van Deijk	Vlinderstichting	Jetske de Boer	NIOO-KNAW, Aeres
Joop Spijker	Kenniscentrum EPR	Michiel Rutgers	RIVM